

Без права на духовність

Хто дбатиме про духовне навчання підростаючого покоління, якщо держава не має коштів, а церква – дозволу?

Галина КАЛАЧОВА

Згідно з Основним Законом, в Україні склалася сепараційна модель державно-церковних відносин, яка передбачає відокремлення школи від церкви. Така схема має свої переваги. Наприклад, робить неможливою церковну пропаганду в школі або розподіл дітей за релігійним принципом – в Україні віросповідання не є критерієм прийняття дитини до загальноосвітньої школи.

Однак є і зворотний бік медалі. А точніше, існують ратифіковані Україною Декларація прав людини, Міжнародний пакт про цивільні і політичні права, Перший протокол до Конвенції «Про захист прав і основних свобод людини», декларація «Про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії або переконань», Закон «Про свободу віросповідання». Всі ці законодавчі акти і декларації гарантують право дитини на вільний доступ до релігійної освіти. Проте підписання Україною згаданих міжнародних документів не узгоджується з вітчизняним законодавством, в якому немає закону про дозвіл створення навчальних закладів на основі релігійних організацій.

Сьогодні заснувати школу мають право приватні особи, національні меншини, органи влади та ін., але не церковні організації.

Звісно, священники можуть піти іншим шляхом. Представник церкви як приватна особа може самостійно відкрити школу й викладати там, окрім передбачених Міністерством освіти і науки предметів, дисципліни релігійного характеру. У такому разі всі витрати на утримання школи засновник бере на себе. Відповідає він і за якісне викладання навчального мінімуму. Та оскільки законодавчих вимог з цього питання в Україні не існує, недобросовісні засновники сьогодні мають можливість використовувати школи з метою релігійної пропаганди, не несучи при цьому ніякої

відповідальності. А якщо питання про духовну освіту буде вирішено на законодавчому рівні, то викладання в школі дисциплін, які суперечать Конституції України, стане неможливим.

Причин, через які питання досі не врегульоване, кілька: можливість поширення за допомогою діяльності псевдорелігійних організацій політичних ідей, негативний вплив на учнів з боку сект харизматичного спрямування, передбачене Конституцією відокремлення школи від церкви.

Ще однією причиною того, що духовна освіта в Україні досі не дістала законодавчого оформлення, є проблема фінансування релігійних шкіл. Приміром,

на сьогодні утримання загальноосвітньої школи оплачується з держбюджету, а інтеграція релігійних предметів у світську освіту спричинить додаткові витрати.

Отже, ситуація склалася доволі непростя: церква не має права створювати школи, а держава не має можливостей платити за релігійне навчання підростаючого покоління.

У цьому напрямі влада зробила кілька кроків. Приміром, нині в багатьох українських школах діти за бажанням можуть відвідувати урок християнської етики. Щоправда, з моменту введення предмета – а було це у 2006 році – держава, на жаль, так і не виділила на його викладання потрібних коштів. До того ж, введення уроку християнської етики не вирішує проблеми щодо дітей нехристиянського віросповідання і ставить їх у нерівне становище з християнами. Доступ до духовної освіти в демократичній країні має бути забезпечений усім дітям, незалежно від доходу, соціального статусу чи релігійних

переконань батьків. І школи, засновані конфесіями, – не найгірший варіант організації доступної для всіх системи духовної освіти.

Для порівняння: у більшості європейських країн школи відкриваються при церкві, а держава частково підтримує або контролює їхню діяльність. Навчальна програма – єдина для всіх, а релігійне спрямування навчального закладу – певний бонус. Батьки наперед можуть вибрати школу з потрібним віросповіданням і не турбуватися про вплив інших візань. Якщо говорити про те, що дасть релігійне навчання українським школярам, то не можна очікувати, що через місяць або рік після ухвалення закону про духовну освіту всі діти стануть глибоко моральними й культурними. Відповідальність за виховання дитини не можна повністю перекладати на школу. Але дотримання норм міжнародного права і шанс виростити більш порядне й чесне покоління демократичній європейській державі напевно не зашкодить.

Що не заборонено – те не дозволено

Духовне навчання в школі – справа держави чи церкви?

Віктор ЄЛЕНСЬКИЙ, релігієзнавець

У нашій державі існує нерозуміння того, що таке релігійний вибір, релігійна свобода.

Право навчати дітей релігії є фундаментальним правом людини, і якщо батьки як платники податків бажають дати дитині релігійну освіту, то влада мала б до них прислухатися і надати дітям таку можливість. Розпочати цей процес потрібно із заснування загальноосвітніх шкіл на основі релігійних організацій. Нині законом це не заборонено, але й не дозволено. Заборонити релігійним організаціям засновувати школи – означає порушити конституційні норми, що стосуються рівності форм власності.

На мою думку, в основу релігійного навчання має бути покладено принцип добровільності, що діє в більшості європейських держав. Це означає, що ані навчальний заклад, ані влада не можуть чинити на дітей чи батьків жодного тиску. Наприклад, у школі вившується список дітей і список дисциплін, що їх вони можуть вивчати. Батьки обирають предмети на власний розсуд, і якщо в сім'ї не хочуть, щоб дитина відвідувала уроки релігії, то рідні не зобов'язані пояснювати причини. У деяких мусульманських країнах духовна освіта є обов'язковою, але в Україні, переконаний, так не має бути.

Другий принцип організації релігійного навчання – неіндоктринація: школа має виховувати моральну людину гуманістичного спрямування, а не доброго католика, доброго православного чи доброго протестанта.

Звісно, небезпека пропаганди існує на будь-якому році навчання, особливо коли йдеться про викладання гуманітарних предметів – історії, культури тощо. Завжди є ризик, що дитина потрапить під вплив недобросовісного викладача. Відомі випадки, коли вчителі заперечують історичні факти і т. ін. Одного разу

я став свідком того, коли в одній з українських шкіл дитину змушували хреститися на уроці. Дитина плакала, батьки приходили до школи, а директор казав, що нічого поганого не робить.

Учитель курсу релігії передусім повинен бути педагогом, а не священнослужителем. Створена релігійною організацією школа має відповідати всім вимогам, що висувуються до школи. Всі предмети мають вивчатися на належному рівні. Це не мусить бути школа, де діти цілий день вивчатимуть історію Старого та Нового Заповітів. Хоча були й такі збочення. В одній православній школі на запитання вчительки про те, що це за тваринка – руденька, з пухнастим хвостиком, лускає горішки, – учень відповів: це дуже схоже на білочку, але нас учили, що Бог скрізь і в усьому. Це вже не середньоосвітня школа, а справжній монастир.

Слід пам'ятати, що система освіти – одна з найконсервативніших. Будь-які новачки можуть змінити дитину, скалічити її психіку, тому обережність наших чиновників не можна розцінювати як щось погане. Однак минають роки, а позитивних змін немає.

Я гадаю, що якби наші чиновники і священники, що виступають за наближення української моделі освіти до європейської, побували на уроці релігії в західних школах, вони дуже здивувалися б. Урок релігії у Європі – це розмова про проблеми дітей, а не проповідь. Учитель з погляду релігії пояснює дітям, що таке людське тіло і душа, як треба ставитися до людей іншого віросповідання та ін. Це своєрідний урок поваги і знайомства зі світом.

Отже, якщо діятиме закон, то школи релігійних організацій не перетворяться на знаряддя пропаганди. Духовне виховання в Україні потребує законодавчого оформлення та якісних педагогів, і якщо влада не зможе їх забезпечити, то це вже справа не релігії, а держави в цілому.

У пошуках пріоритетів

Парламентаріям варто надати дітям можливість вивчати основи релігії і в цьому сенсі стати на шлях духовного навчання

Володимир МАРУЩЕНКО, народний депутат України

Основна проблема заснування шкіл на основі релігійних організацій полягає в недосконалості законодавства. За час моєї роботи у Верховній Раді вже вдруге на розгляд парламентаріїв був поданий законопроект про надання такого права церквам та релігійним організаціям. У п'ятому скликанні ми не встигли його ухвалити, але в шостому обов'язково повернемося до розгляду цього питання.

Церква споконвіку займалася освітньою діяльністю, а сьогодні ми відсунули її на другий план. Це неправильно.

У моїх колег виникають розбіжності з цього питання. Дехто з народних обранців вважає, що, якщо ми дозволимо законом заснування шкіл на основі релігійних організацій, то всі конфесії кинуться відкривати школи. А насправді шкіл не стане більше – просто церква візьме на себе відповідальність за виховний процес. Конфесії, які вважають таку діяльність пріоритетною, уже це роблять, але в разі неякісного викладання дисциплін відсутні механізми притягнення до відповідальності.

Дозвіл релігійним організаціям засновувати навчальні заклади не збільшить ризику релігійної пропагандистської діяльності, а навпаки – знизить його. Релігійні організації не зможуть впливати на вибір предметів, що їх викладатимуть у школі, або включати до розкладу дисципліни, не апробовані Міністерством освіти і науки.

Сьогодні відкрити школу нелегко, а утримувати навчальний заклад – ще важче. Держава не виділяє коштів на утримання релігійних шкіл, але якщо зважати на світовий досвід, то це неправильно. Світ демонструє багатовікову практику релігійної освіти. Приватні католицькі школи є одними з найпрестижніших шкіл Західної Європи. Там навчаються не тільки католики, а й усі бажаючі (і невіруючі в тому числі). Окрім навчальної програми, такі школи розробляють велику кількість рекомендацій та виховних програм щодо виховання дітей-інвалідів, хворих на ДЦП, глухонімих. У таких закладах збираються ентузіасти своєї справи, які працюють не заради грошей... Таким чином, у школах, заснованих релігійними організаціями, атмосфера зовсім інша.

В Україні служителі церкви так само мають свої програми навчання для хворих дітей, дітей із малозабезпечених сімей та ін., але, на жаль, ці напрацювання не доходять до Міністерства. Сьогодні міністерство має багато проблем у зв'язку зі щорічним урізанням бюджетних коштів, необхідних на розвиток вітчизняної освіти, і тому намагається втримати її хоча б на тому рівні, який маємо зараз. Нинішній час не дає можливості зробити духовність пріоритетною.

Останнє засідання громадської ради при Міністерстві було присвячено такому питанню, як викладання в школах християнської етики. Цей курс діти можуть обрати за погодженням із батьками. Щороку в Україні кількість шкіл та класів, де викладається християнська етика, зростає. Але поки що немає єдиної програми і стандарту викладання. Існує багато варіантів підручників, написаних різними авторами. У Західній Україні використовуються одні, у Києві – інші.

Треба дати дітям та їхнім батькам можливість опанувати основи релігійних знань і в цьому сенсі стати на шлях духовного навчання.